

בַּצְרוֹן

נוסד עלידי חיים משרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

שנה ל' (כרך נ"ט) כסלו-טבת, תשכ"ט חוברת כ' (675)

רעיון „פּלשתינ עצמאית” וכשלונו

מאת חביב כנען

א. „אחדות” ערב

התעמולה הערבית מפתחת עדיין בהצלחה שתי אגדות שאינן אלא סילוף החסר כל אחיזה עובדתית: היא מנסה להעמיד את העולם בפני עובדת קיומה של אחדות ערבית המושתתת לכאורה על אחוות אחים הקשורים בשותפות דם, לאום, גזע ודת; ומנסה להוכיח שבעוד כל הטריטוריות הערביות זכו כבר לעצמאות מדינית. „רצחו” היהודים את עצמאותם של ערביי פלשתינ.

שתי טענות אלה נעדרות כל ביסוס. העולם הערבי מפולג ומסוכסך בינו לבין עצמו במידה לא פחותה משמפולגים עמים אחרים בעלי קירבה לשונית ותרבותית (כמו: העמים הסלאביים). הוא חצוי על ידי אוריינטאציות מדיניות עוינות החולשות על ההווי של ימינו. חלק מהן נתון להשפעתו של המערב, ואילו חלק אחר אינו מנסה אף להסתיר כי מקומו עם הגוש הקומוניסטי. בקרב המדינות האחרונות יש המתמרות להופיע כלפי חוץ בגלימה תמימה של נייטראליות, אך יש ביניהן שאינן מכחישות כי יש בדעתן להשתלב בעולם הקומוניסטי בלב ובנפש.

הפילוג המאפיין את העולם הערבי נובע גם מהבדלי המשטרים השולטים במדינות ערב השונות, החל ממונארכיה ועד ריפובליקה פרלמנטארית ודיקטטורה חצי-קומוניסטית.

גורם אחר לחוסר אחווה מקורו במסורת היסטורית: מצרים שמתכבדת בשושלות שלטונה הגדולות והמפוארות בעבר, מוסיפה לראות את סודן הכושית כמדינה נחותה; לטוניסים אין ענין רב להם בערב הסעודית, שממשלתה

מעלימה עדיין עין מסחר עבדים; סוריה מזלזלת בכדואים שהקימו את ממלכת ירדן.

לגורמים אלה מצטרפת הקנאות הקרתנית לשמירת עצמאותה של כל ארץ ערבית: האיחוד הנכסף בין מצרים וסוריה שעשוי היה לשמש שלב ראשון לכינון ריפובליקה ערבית מאוחדת גדולה שתקיף במרוצת הזמן את כל מדינות ערב. התפוצץ ברעם של התקוממות נגד התנשאות „האח המצרי הגדול” שהחל לעשות בסוריה כבתוך שלו. מאותה סיבה לא גלשו גם הרעיונות על פדראציות אל מעבר לשיחות נלהבות שלא הותירו יותר מאשר טעם רע ואכזבה.

האחדות החלולה של מדינות ערב אפופה חשדנות, קנאה, טינה, שנאה, פחד מפני השתלטות, אימת הרחבת הגבולות של המדינות הערביות הגדולות במסווה של איחודים, פדראציות ומערכים מדיניים וצבאיים.

האחדות הערבית רעועה כיום הרבה יותר מאשר אחדותו של המחנה הקומוניסטי הנתון להשפעתו של הקרמלין. מדינות ערב פחות סולידאריות ביניהן מאשר מדינות אמריקה הלאטינית הקשורות בשפה, תרבות ודת אחת. אם ניתן להשתמש בהשוואה היסטורית לגבי היחסים בין ארצות ערב הרי נכון יהיה להשוותם ליחסים ששררו פעם בין הקיסרות הגרמנית של ההונצולרנים לבין הקיסרות האוסטרית של ההאבסבורגים. ועל אחת כמה וכמה אין ביניהן שמץ מהסולידאריות המאפיינת את חלקי העם היהודי בעולם ומסירותם למדינת ישראל. במידה עוד יותר בולטת, רחוקה מן האמת הטענה של התעמולה הערבית כאילו יהודים רצחו את פלשתינ הערבית בטרם זכתה להיהפך למדינה העצמאית. נכון ההפך מזה: היהודים, ורק הם, יצרו את התנאים שיכלו לאפשר את הקמתה של מדינה ערבית פלשתינאית. יהודים לימדו את ערביי פלשתינ גאווה לאומית. הם שימשו להם דוגמה כיצד מקימים כלים ממלכתיים לקראת העצמאות. הם הציעו שיתוף-פעולה בתהליך ההשתחררות מהשלטון הבריטי-האימפריאליסטי. הם הזהירו אותם לא להתמוגג מהסיסמה: „אל-דאולה מענה” (השלטון עצמו) שליוו את ההמונים הערבים בעת ההסתערות הרצחנית על יהודים חסרי-מגן.

ב. חלום „אימפריה” ערבית

שלוש פעמים הוגשה לערביי פלשתינ על מגש כסף ההודמנות לכונן מדינה פלשתינאית.

בפעם הראשונה היה זה ב-1939 כאשר החליטה לונדון העייפה משלוש שנות המרד הערבי נגד הבית הלאומי היהודי לשים קץ לשאיפות היהודים ולהצהרת בלפור ופירסמה את „הספר הלבן” של מיניסטר המושבות דאו, מלקולם מק-דולנד. הספר הלבן הסתמך על ההשקפה כי מאבק ערביי פלשתינ נגד היהודים — צודק, והיהודים לא יוכלו עוד לעמוד מולו בלי עזרת הכידונים של הצבא הבריטי. לכן החליטה ממשלת צ'מברליין — שסמוך לאותו זמן הסגירה את צ'כוסלובאקיה בידי היטלר מתוך אמונה אווילית שעל ידי כך יובטח השלום לדורות — כי הפתרון של הסיכסוך בין הערבים ליהודים טמון רק בהפיכתה של ארץ-ישראל למדינה עצמאית. הספר הלבן קבע כי העלייה היהודית לארץ-

ישראל — שהיוותה עיקר בהתנגדות הערבית — תימשך רק עוד 5 שנים ובאותו פרק זמן יורשו להיכנס ארצה לא יותר מ-75 אלף יהודים. כן תיאסר על היהודים רכישת אדמה במרבית אזוריה של הארץ וכעבור 5 שנים תוקם מדינה פלשתינאית על כל מוסדותיה.

פירוש הדבר היה שהמדינה הפלשתינאית תהיה מדינה בעלת רוב ערבי גדול ומיעוט יהודי וכל המשך של עלייה יהודית למולדתם תהיה בעתיד תלויה בחסדם של הערבים. פרוץ מלחמת העולם השנייה שיבשה את ההבטחות שניתנו לערבים בספר הלבן. הערבים העדיפו להתחבר אל גרמניה הנאצית ובגדו בגידה בידידיהם הבריטים.

בפעם השנייה ניתנה לערביי פלשתינה ההודומנות להקים מדינה עצמאית בעקבות החלטת האומות המאוחדות ב-29 בנובמבר 1947 לחלק את ארץ-ישראל למדינה ערבית ולמדינה יהודית. היהודים קיבלו את ההחלטה בשמחה, אך הערבים דחו אותה בתוקף בדרישה, כי המדינה הערבית תשתרע בכל שטחה של ארץ-ישראל בלי שיהודים יקבלו בה אף שעל אוטונומי אחד. ערביי פלשתינה הועיקו לעזרתם את מדינות ערב על צבאותיהן המאומנים כדי שאלה יעזרו להם להשליך את היהודים לתוך הים. מעבר לארבעה גבולות עלו על הישוב היהודי טורי שריון וסוללות תותחים; שמי הארץ התכסו להקות מטוסי קרב והפצצה של צבאות ערב. אבל בתום הקרבות לא מצאו האחים-המשחררים לנכון למסור לידי ערביי פלשתינה שטחים שהצילו מידי היהודים: ירדן סיפחה את ירושלים המזרחית, יהודה ושומרון; מצרים סיפחה את רצועת עזה; סוריה הסכימה להפיכת חלקים רגישים בצפון לאזורים מפורזים. כך נרצח שוב רעיון פלשתין ערבית עצמאית. הפעם בידי הערבים עצמם. במקום להקים מדינה פלשתינאית, העדיפו מדינות ערב להפוך את בעית התבוסה של ערביי פלשתין לכדור משחק פוליטי שלתוכו נדחסו הפליטים שנטשו בתייהם בתקופת הקרבות לפי עצת המשחררים מעבר לגבול. אלה טענו אז שרצוי לערבים לנטוש זמנית את יושביהם כדי שלא לשבש את תנועת צבאות ערב ולמנוע אסון כזה שבא על צרפת בגלל המוני הפליטים ב-1940. הם הבטיחו כי מיד עם שוך הקרבות יוחזרו הפליטים לבתייהם וימסר לידיהם השלטון על פלשתין.

בפעם השלישית סירבו ערביי פלשתין להקים מדינתם העצמאית אחרי מלחמת ששת הימים כאשר ישראל הציעה להם לקבל לידיהם את השלטון על יהודה ושומרון. טענתם הפעם היתה כי אין ישות פלשתינאית ערבית וכי ערביי פלשתין הם חלק מממלכת ירדן ומקומם במסגרת הממלכה הזאת. הטענה בדבר העדר ישות פלשתינאית באה כאישור נוסף לאמת היסטורית על העדר ישות כזאת למעשה ולהלכה. בארץ-ישראל לא היתה מעולם מדינה ערבית פלשתינאית. היתה בה ושיגשגה מלכות ישראל, ונוצר בה ספר הספרים, וקמו בה נביאים, שופטים, וחכמים שהנחילו לעם ערכי מוסר וצדק וחזון אחרית הימים ואמונה בשלום ואהבת אדם. על הארץ הזאת עברו כיבושים רבים: בבלים, אשורים, פרסים, יוונים, רומאים, צלבנים, מוסלמים, ביוזטים ולבסוף הכיבוש התורכי שנמשך 400 שנה. אך מעולם לא היתה קיימת מדינה ערבית פלשתינאית; תושבי הארץ הערבים לא ראו עצמם מעולם בעלי ישות פלשתינאית.

גם כאשר החלו בסוף המאה ה-19 נושבות רוחות לאומיות ברחוב הערבי בהשפעת תנועות השיחרור באירופה, עמדו במרכז הדיונים של הסטודנטים הנלהבים רעיונות על "אימפריה ערבית" שתיכון על חורבות האימפריה העות'מנית. ו"מדינה ערבית" שתקיף את כל העמים דוברי ערבית. התנועה הערבית הלאומנית שמעולם לא הצטיינה בקונסטרוקטיביזם של תנועת התחיה היהודית ראתה בחזון העצמאות חזות הכל, אך מעולם לא עמדה על הצורך להצמיח ערכים בסיסיים המבטיחים גם חיים מאושרים לאדם במדינה משוחררת: שיויון אזרחי, השכלה, קידמה, מניעת ניצול, הבטחת רמת חיים נאותה לכל. שום מנהיג לא העלה על הדעת התמרדות נגד השלטון התורכי. מהפיכת התורכים הצעירים ב-1908 הולידה רעיון של המשכת קיסרות פדרטיבית: תורכית-ערבית דוגמת הקיסרות האוסטרית-הונגארית, אף-על-פי שידעו הכל שגם בקיסרות הפדרטיבית יגננו התורכים את הכינור הראשון. דיבורים ברורים נגד השלטון התורכי ובעד עצמאות הושמעו רק במלחמת העולם הראשונה, כאשר הבריטים החלו מפזרים זהב רב בין השבטים הבדואים ובין ראשי הציבור הערבי. הלאומנות הערבית בדמותה האקטיביסטית התבססה למעשה על שוחד בריטי שמטרתו היתה לפתות את הערבים להצטרף למלחמה נגד התורכים כדי שיוכלו אחריה לזכות בעצמאות.

ג. המרד הערבי

הלאומנות הערבית החלה גואה כאשר נתברר לערבים כי התפוררות האימפריה העות'מנית בלתי-נמנעת וכי ספורים הם חדשי השלטון החולה שעל הבוספורוס. הבטחת הנציב העליון הבריטי במצרים סיר הנרי מקימהון לעצמאות שתוענק לארצות מאוכלסות ערבים, היוותה גורם מדרבן בגיאות זאת; הכריעה גם דעתו של הקולונל ט. א. לורנס, מראשי המשרד הערבי (הבריטי) בקהיר, שיש לשתף את הערבים בגופם ובנישקם במלחמה בתורכים. לורנס האמין ששלהבת המרד שתצא ממכה הקדושה (אשר שליטה השריף חוסיין וארבעה בניו העמידו עצמם לצד בריטניה) תתפשט בכל הטריטוריות הערביות. אבל פרט למדבר נשארו הערבים בשאר הארצות — אדישים ושלווים והם התעוררו רק אחרי שהגנרל אלנבי כבש בסערה את ארץ-ישראל וסוריה והתמקם בדמשק, שנחשבה לבירתה העתידה של המדינה הערבית החפשית.

בדמשק דובר על הכל, פרט על מדינה פלשתינאית. כאשר הומלך בנו הבכור של השריף חוסיין, האמיר פייסל למלך ערבי ראשון, הקיפה ממלכתו את סוריה, אך לערבים היה ברור שפלשתינה נכנסת לשלטון בריטניה אשר הבטיחה אותו זמן לעזור ליהודים להקים בית לאומי בארץ האבות. שני ראשי הלאומנים הערבים מארץ-ישראל שפעלו בדמשק באותם הימים ראו את פלשתינה כ"סוריה הדרומית", שבמרצת הזמן תצורף אל סוריה רבתה, שעליה הומלך זה עתה פייסל. השניים היו: חג' אמין אל חוסייני, דובר הדור הערבי הצעיר בפלשתינה ועארף אל ערף, היסטוריון, נואם וסופר. העתון של החוגים הלאומנים הערבים בארץ שנוסד ונערך על ידי עארף נקרא אף הוא: "סוריה אל ג'נוביה" (סוריה הדרומית). הבריטים פקחו את עיניהם של מנהיגי הציבור הערבי בארץ ועוררו את

תשומת-לבם לצורך להכריז על ישות פלשתינאית. חוגים בריטיים אלה שהתבצרו בממשל הצבאי שהושלט על הארץ אחרי כיבושה בידי אלנבי, הגיעו לכלל מסקנה כי הכרות בלפור מהווה משגה מסוכן לעתיד האימפריה הבריטית בחלק זה של העולם; חוגים אלה שנימנו על חסידיו של לורנס — אשר רקם את האגדה בדבר שיתוף עמי ערב במערך המדיני האימפריאלי הבריטי — סברו שבית לאומי יהודי מנוגד למאמצי שיתוף הערבים בהתפתחות השלוחה האימפריאלית החדשה במזרח התיכון; הם חששו מהכשרון היהודי ומיוזמתו, ופחדו מן היהודי האירופאי שגוער תכונות העבדות והחנופה של תושבי הלבנט. חוגים אלה הולידו למעשה את הלאומנות הערבית הפלשתינאית, והם רשאים להיחשב לאבות הישות הערבית הפלשתינאית.

בהשפעתם של החוגים האלה הוחל לבסס את התנועה הלאומית על הגברת הזיקה למקומות הקדושים למוסלמים. מסורת שהתבססה על עובדות היסטוריות רופפות מאד, נוצלה לחיזוק הרגשות הלאומיים. חברון בה שוכנת מערת המכפלה הפכה לקן חשוב של הלאומנות החדשה; נופחה האגדה כי אבות האומה העברית, אברהם, יצחק ויעקב, אינם אלא קדושי הדת המוסלמית. לקן לאומנות הערבית השני הפכה יריחו שבסמוך לה הוחייתה המסורת הרדומה שנמצא בקרבתה קברו של נביא האיסלם מוסה (נבי מוסה), כלומר, של משה רבנו. למרות התלישות מכל אמת היסטורית (קברו של משה רבנו לא נודע מעולם ולפי המסורת לא זכה להגיע כלל לארץ המובטחת), דבקו הערבים במסורת זאת וחגגו את יום מותו של נביא מוסה על ידי תהלוכות רעשניות מירושלים ואליה. בשנים הראשונות של השלטון הבריטי הפכו תהלוכות נבי מוסה אות להתפרצויות רצחניות נגד יהודי ירושלים (1920), (1921) כשההמונים המשולהבים זועקים תוך ניפנוף בתרבות: „הממשלה אתנו!“ קן לאומנות נוסף היה בשכם שבקרבתה נמצא קברו של יוסף הקדוש, שאינו אלא קברו המשוער של יוסף הצדיק, אך עלתה על הכל ירושלים הערבית על שני מסגדיה הקדושים: מסגד כיפת הסלע ומסגד אל אקצה שבשיטחם ובסמוך להם ניצבים האתרים הקדושים ביותר ליהדות: הר הבית והכותל המערבי. להר הבית נאסרה כניסת היהודים בכלל, ואילו הכותל הפך לסימטת „אל-בורק“, על שם הסוס הפלאי של מוחמד אשר — לפי המסורות המוסלמית — רכב עליו מייסד האיסלם לילה אחד ממכה הקדושה לירושלים, עלה לביקור חטוף בשמיים, חזר לשטח הר הבית, קשר בו למנוחה את הסוס (במקום זה הוקם המסגד אל אקצה) ואחרי-כן שב לו לעירו בחצי האי-חג'ז. האגדה מזאת על המסע הלילי של אל-בורק נתקבלה כמסורת שאין עליה עוררין. כדי להגן על התנכלות מדומה מצד יהודים במסורת זאת, פרצו ב-1929 מהומות הדמים שנמשכו שבוע ימים.

השלטון הבריטי בארץ-ישראל נמשך 30 שנה אבל רק בשנתו ה-17 הופנתה הלאומנות הערבית נגדו. עד אז היו כל ההתפרצויות מכוונות נגד היהודים בלבד מתוך כוונה להטיל עליהם מורא שירתיע את יהודי אירופה לעלות לארץ-ישראל כדי לחיות בה. ואף ההתפרצות נגד השלטון הבריטי לא היתה תוצאה של דחף לאומי של ערביי פלשתינה: ההתמרדות נגד הבריטים ב-1936 היתה פרי הסתה של איטליה הפאשיסטית ושל גרמניה הנאצית עמן התקשרו מנהיגי הערבים כדי

לשרת את האינטרסים האנטי-בריטיים של המדינות האלה. שתי המדינות הזרימו אל ראשי הציבור הערבי סכומי כסף גדולים יותר מהסכומים שפיזרו במלחמת העולם הראשונה הקולונל לורנס.

המרידה הערבית נגד היהודים ונגד השלטון הבריטי נמשכה שלוש שנים. אבל הספיקו שלוש שנים אלה כדי להמית ברחוב הערבי את הזיקה לישות פלשתינאית ואת האמונה בקודש מטרותיה של הלאומנות הערבית. באותן שלוש שנים השתלט על הרחוב הערבי בערי הארץ, על הכפר הערבי בה, ועל שבטי הבדואים, טירור שדוגמתו לא ידעה שום ארץ באותן השנים. מי שלא נגרר באופן עיוור אחרי מנהיג המרד, השטן בגלימה השחורה מירושלים, חג' אמין אל חוסייני, נידון על ידי "הוד קדושתו" למוות. 8000 ערבים, משפחות שלימות, ראשי ציבור ואנשי האינטלגנציה, ראשי כפרים ושייכים בדואים וקרוביהם, הושמדו במסע-דמים ללא רחם על כל נסיון להרהר או להטיל ספק בהשטרות של המופתי.

יתכן ששחיטה מחרידה זאת המיתה את רעיון של פלשתינה ערבית עצמאית, כיוון שערבים הבינו מה צפוי להם ממנהיגים שלהם. יתכן שהנסיון המר של אותן שלוש השנים של המרד בו נפלו ערבים במספר גדול לאין שיעור ממספר הבריטים והיהודים, שיתק בערביי פלשתינה את הזיקה לישות פלשתינאית והם מעדיפים כיום להיות חלק מממלכת ירדן, שלעגו לה בשעתה וראו בה "יצירה בדואית עלובה".

ד. שלוש תבוסות ולקחן

על כל פנים, את רעיון פלשתינה הערבית לא רצחו היהודים. לרצח זה גרם העדר מחשבה פוליטית ריאלית של ערביי פלשתינה. גם כיום אין הם מוכנים להסכים לפלשתינה ערבית בטענה שהם רואים עצמם פאטריוטים ירדניים. אבל ילידיהם המפגינים בחוצות שכם, ג'נין וירושלים, נושאים כרזות עם כתובות: "יחי נאצר, נאצר", ולא "יחי חוסיין". הם משלמים למעשה את המחיר היקר על עיוורון פוליטי המלווה אותם מאז תום השלטון התורכי. הם נגררו תמיד אחרי מנהיגות שהמיטה עליהם אסון, בלי שהיה להם האומץ לסלק מנהיגות זאת ולהציב במקומה מנהיגים נאורים, ריאליים, שטובת העם תהיה לנגד עיניהם ולא האינטרסים של גורמים זרים.

למעשה נמצאים ערביי פלשתינה במצבם של הגרמנים בתקופת היטלר ואחרי תבוסתו. הם נגררו אחרי דמאגוג שראה תכלית הכל ברצח, בדם, בנקמה ובהשמדה. דוגמת הגרמנים לא עמד להם הכוח לסלק את חג' אמין כאשר התקרבה השואה אליהם. גם אחרי שתי תבוסות קשות, העדיפו לסגוד לאיש דמים רברבן במקום להפקיד את יצוגם בידי אישיות בעלת חוש מדיני מציאותי. הם הלכו שולל אחרי אמרות הכוזב של אחמד שוקיירי באותו להט שבו הריעו בעבר לחג' אמין. עתה שמים הם מבטחם בפעולות הטירור של אל-פתח בלי להשלים עם כוחה של ישראל ועם ההכרה שישראל איננה בריטניה הסלחנית, המוכנה בשעת הדחק לוותר על שלטונה. הם שוכחים כי לישראלים אין לאן ללכת מכאן ולכן (סוף בעמוד 60)

יעמדו על נפשם וילחמו על זכותם לחיים עצמאיים בגבורה עילאית שתעלה אף על זו של המכבים.

ערביי פּלשתינה אינם מלווים אף כיום — אחרי שלוש תבוסות — על ידי רצון לפתרון מדיני. הם מונעים על ידי ההרפתקה הרגעית ומשתכרים מהד התפוצצות רימון המושלך בישוב יהודי על ידי טירוריסט מוכה סנוורים. הם ציבור גבוה, אומלל, אובד דרך.

לגרמנים היה האומץ אחרי התבוסה להתנער מאדולף היטלר ולהצמיח מנהיגות חדשה בראשות קונראד אדנאור, שגרס כי יש לוותר על הרבה כדי להציל מעט בתור כפרה על הפשעים ללא תקדים שביצע עמו, ואילו ערביי פּלשתינה אינם מסוגלים להוציא אותה מסקנה טבעית מדרכם המוטעית.

אחרי שלושה נסיונות של השמדה, רשאת ישראל לנקוט בכל הצעדים הצבאיים והמדיניים כדי להבטיח את קיומה. פירוש הדבר שעליה לדאוג קודם כל לגבולות ביטחון שיצילוה מהתקפה רביעית מצד שכניה. שורת ההגיון נותנת שאין לה לתת אמון בהסכם שלום שייחתם עם מנהיגים שגרמו למלחמה ואינם מוכנים לחדול מאיומיהם ולחזור בהם משאיפות נקם. כי לשלום עם כנופית נאצר או עם חוסיין עושה דברו, לא יהיה כל ערך כיוון שהוא ייחתם רק בגלל לחץ של גורמים שבהם תלוי כיום עצם קיומם.

הערובה לשלום היא רק בכינון קשרים יציבים עם מנהיגים ערבים חדשים ומתונים, שידודו כי הפתרון לבעיית דו־הקיום של היהודים והערבים בארץ־ישראל כרוך בגבולות חדשים ובחילופי אוכלוסיה.

